

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 80 Eylül 2021 & Volume: 14 Issue: 80 September 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

EKOTURİZM KONUSUNUN LİSANSÜSTÜ TEZLERDEKİ BIBLIYOMETRİK ANALIZI

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF ECOTOURISM IN GRADUATE THESES

Cemali Sarı*
Ayşe Ulusoy Derin**

Öz

Bu çalışmada ekoturizm alanında 2010-2020 yılları arasında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik olarak analizi amaçlanmıştır. Çalışmada tezler, yayımlandığı yıl, tür, üniversite, ana bilim dalı ve veri toplama yöntemi açısından incelenmiştir. Çalışmada istatistikî analizlerden faydalanılmış ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın Ulusal Tez Merkezi resmi internet adresinde kayıtlı olan lisansüstü tezler bibliyometrik bazı özellikler açısından incelenmiştir. Söz konusu lisansüstü tezler "ekoturizm" ve "eko turizm" anahtar kelimeleri ile taranmıştır. Tarama sonucu "ekoturizm" ve "eko turizm" anahtar kelimeleriyle kayıt altına alınmış toplam 80 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bunlardan 63'ü yüksek lisans, 17'si ise doktora tezlerinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda tezlerin büyük çoğunluğunun 2016 ve sonrasında hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca tezlerin 33 farklı üniversitenin Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Eğitim Bilimleri Enstitülerinde hazırlandığı anlaşılmıştır. Çalışma ile, ekoturizm kavramının adı ile paralellik arz eden ekoturizm ana bilim dalı içerisindeki payının, düşünülenin aksine diğer bilim dallarına kıyasla en yüksek sayıda teze sahip ana bilim dalı olmadığı dikkat çekmiştir. Coğrafya (10) ana bilim dalında hazırlanan tezlerin oranı 12,5'tir. Coğrafya ana bilim dalının, araştırmadaki tezlere göre diğer ana bilim dalları içerisinde 4. sırada gelmesi ekoturizm konusunun coğrafyadan bağımsız, ilgisinin bulunmadığının düşünülmemeyeceğini göstermektedir.

Çalışma kapsamında ekoturizm alanında hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin birçok farklı durum ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Eko-turizm, Kırsal Turizm, Sürdürülebilir Turizm, Turizm Araştırmaları.

Abstract

In this study, it is aimed to analyze bibliometrically the postgraduate theses written between 2010-2020 in the field of ecotourism. In the study, theses were examined in terms of year of publication, genre, university, department and data collection method. Statistical analyzes were used in the study and content analysis method was used. In this context, postgraduate theses registered on the official website of the National Thesis Center of the Council of Higher Education were examined in terms of some bibliometric features. These postgraduate theses were scanned with the keywords "ecotourism" and "eco tourism". As a result of the scanning, a total of 80 graduate theses, which were registered with the keywords "ecotourism" and "eco tourism", were reached. Of these, 63 are master's theses and 17 are doctoral dissertations. As a result of the research, it was revealed that the majority of theses were prepared in 2016 and later. In addition, it was understood that the theses were prepared in the Institutes of Social Sciences, Sciences and Educational Sciences of 33 different universities. With the study, it was noted that the share of the ecotourism concept in the ecotourism department, which is parallel to its name, is not the department with the highest number of theses compared to other disciplines, contrary to what is thought. The rate of theses prepared in the geography (10) department is 12.5. The fact that the geography department ranks 4th among other departments according to the theses in the research shows that it cannot be thought that the subject of ecotourism is independent from geography and has no relevance.

Within the scope of the study, many different situations have been put forward regarding the graduate theses prepared in the field of ecotourism.

Keywords: Ecotourism, Eco-tourism, Rural Tourism, Sustainable Tourism, Tourism Research.

*Prof. Dr. Cemali Sarı, Akdeniz Üni. Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, cemsari@yahoo.com

**Ayşe Ulusoy Derin, Akdeniz Üni. Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, aayseulusoy@gmail.com

1. GİRİŞ

Sanayi devriminden sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler şehirlerde artan işgücü talebi sonrası hızlı bir şehirleşme ve yapılaşma sürecine girmişlerdir. Diğer yandan ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve artan refah seviyesi ile insanlar işten zaman arttırmaya ve bu boş zamanlarda farklı aktiviteler geliştirmeye başlamışlardır (Özgüç, 2011). Böylece turizm sektörü doğarken, 1960'lı yılların sonlarında şehirleşme ve betonlaşmanın aşırılılaşması sonucu insanların doğaya olan ilgisini ve bilgisini arttırmış ve 1970'li yıllarda ekoloji hassasiyeti oluşarak kitleselleşmiştir (Ardahanlıoğlu, 2014). Tüm bu gelişmelere bağlı olarak 1980'li yılların sonunda doğa turizmi ve ekoturizm doğmuştur.

Lisansüstü araştırmaların, bir bilim dalının akademik olarak gelişmesinde ve ilerlemesinde önemli bir yere sahip olduğu gerçeği yadsınamaz. Bu noktada ekoturizm kavramı hakkında yazılan lisansüstü tezlerin araştırılması ve incelenmesi, ekoturizm konusunun hangi yöntemle incelendiği ve hangi noktalara vardığının görülmesi açısından önem taşımaktadır. Araştırmanın ana konusu olan ekoturizm, turizm pazarının en hızlı büyüyen segmentlerinden biri olarak ortaya çıkmakta ve daha çevreci ve sorumlu bir turizm anlayışını temsil etmesinden dolayı da insanlar tarafından yoğun talep görmektedir (Boo, 1990, Mathews, 2002: 1). Özellikle sürdürülebilir turizm anlayışının ve buna paralel olarak alternatif turizm türlerinin ortaya çıkması, turistlerin çevre ve doğaya daha az zarar veren ürün ve hizmetlere yönelmeleri, tatilden beklentilerinin artması, kişilerin özel ilgilerine yönelik özel hizmetlerin sunulduğu turizm çeşitlerindeki artışlar ekoturizmin de değerinin anlaşıldığını göstermektedir. İlk kez 80'li yıllarda ortaya çıkan ekoturizm kavramı günümüze kadar geçen süreç içinde birçok ülke tarafından daha da benimsenmiştir.

Turizm yazınında kavramlar üzerine gerçekleştirilmiş araştırmaların birçoğu ampirik analiz yöntemlerini kullanırken, bu çalışmaların yanı sıra yalnızca kuramsal çerçevenin ortaya çıkarılmasıyla gerçekleştirilen çeşitli araştırmalar da mevcuttur (Bozok, Kılıç, & Özdemir, 2017). Çalışmada da ekoturizm alanında 2010-2020 yılları arasında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik olarak analizi amaçlanmıştır. Bibliyometri, yayınların ya da belgelerin yazar, konu, yayın bilgisi, atıf yapılan kaynaklar, vb. gibi belirli özelliklerinin niceliksel olarak analizi ile ilgilenir ve elde edilen bibliyometrik verilere dayanarak çeşitli disiplinlerde bilimsel iletişim sürecinin nasıl gerçekleştiği araştırılabilir (Umut ve Tonta, 2004).

Araştırma ile lisansüstü tezlerde genel olarak yüksek lisans tezlerinin sayısı doktora tezlerinden fazladır. 2010-2020 yılları incelendiğinde ekoturizm konulu 80 adet lisansüstü tez yazıldığı, bunların büyük çoğunluğunun son 4 yılda hazırlandığı sonucuna varılmıştır. Söz konusu tezlerden 67 tanesi yüksek lisans, 13 tanesi ise doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Coğrafya ana bilim dalında hazırlanan tezlerin 80 tez içindeki oranı %12,5'tir.

Çalışma yazın taraması yapılarak hazırlanmıştır. Ekoturizm konusu üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların coğrafya ana bilim dalı içerisindeki payının ortaya çıkarılacak olmasının, çalışmaya özgün bir nitelik kazandıracağı söylenebilir. Aynı zamanda ekoturizm ile ilgili yapılan çalışmaları bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirerek, literatürdeki boşlukları doldurmaya katkı sağlaması bakımından da akademik anlamda önem taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada ekoturizm alanında 2010-2020 yılları arasında yazılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik olarak analizi amaçlanmıştır. Ekoturizm ile ilgili hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının genel özellikleri tespit edilip hem turizm plan ve politikacılarına ekoturizmin gelişimi açısından hem de bu alanda çalışacak araştırmacılara literatür açısından fikir oluşturması sağlanabilecektir.

Çalışma, ekoturizm ile ilgili yapılan çalışmaları bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirerek, literatürdeki boşlukları doldurmaya katkı sağlaması bakımından akademik anlamda önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın Ulusal Tez Merkezi resmi internet adresinde kayıtlı olan lisansüstü tezler bibliyometrik bazı özellikler açısından incelenmiştir. Ekoturizm alanında 2010-2020 yılları arasında yazılan lisansüstü tezler "ekoturizm" ve "eko turizm" anahtar kelimeleri ile taranmıştır. Tarama sonucu "ekoturizm" ve "eko turizm" anahtar kelimeleriyle kayıt altına alınmış toplam 84 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Çalışmada tezler, yayınlandığı yıl, tür, üniversite, enstitü, ana bilim dalı, konu ve veri toplama

yöntemi açısından incelenmiştir. Bunlardan 71'i yüksek lisans, 13'ü ise doktora tezlerinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında ekoturizm alanında hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin birçok farklı durum ortaya konulmuştur.

1.3. Araştırmanın Problemi

Çalışmanın temel amacına bağlı olarak ekoturizm ile ilgili tezlerde aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. İlgili tezlerin türü nedir?
3. İlgili tezler hangi üniversiteler bünyesinde hazırlanmıştır?
4. Tezlerin ana bilim dallarına göre dağılımı ne şekildedir?
5. Alan araştırması içeren tezlerde yöntem içeriği ne şekildedir?

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada belgesel tarama yönteminden yararlanılmış ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Tezler, yayınlandığı yıl, tür, üniversite, enstitü, ana bilim dalı, konu ve veri toplama yöntemi açısından incelenmiştir. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın Ulusal Tez Merkezi resmi internet adresinde kayıtlı olan lisansüstü tezler bibliyometrik bazı özellikler açısından incelenmiştir.

Çalışmanın uygulama deseni bibliyometrik analize bağlı kalınarak tasarlanmıştır. Bibliyometrik analizler, çalışmaların yıllar itibarıyla dağılımlarının tespit edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan çalışmaların niteliksel ve niceliksel anlamda ortaya konması sağlanırken, bilimsel bilginin birikimsel olmasından hareketle çalışmalarda meydana gelen değişiklikleri saptamayı beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra yapılan anlamlı çıkarımlarla birlikte bibliyometrik analizler alt kategoriler aracılığıyla tümevarım yapmayı da mümkün kılmaktadır. Bibliyometrik analize yönelik çalışmalar gerek araştırılan konunun gerekse de konuyu içine alan bilim dalının süreç içerisinde kaydettiği gelişmelerin ortaya konmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte bibliyometrik çalışmalar, konuya ve ilgili bilim alanlarına yönelik problemlerin veya eksik yönlerin belirlenmesinde önem taşımaktadır. Çalışmanın bibliyografik analizini oluşturan konu ekoturizm kavramıdır. İlk kez 80'li yıllarda ortaya çıkan ekoturizm kavramı günümüze kadar geçen süreç içinde birçok ülke tarafından daha da benimsenmiştir. Özellikle 2002 yılının Mayıs ayında Kanada'nın Quebec kentinde düzenlenen "Dünya Ekoturizm Zirvesi"nde 133 ülkeden gelen 1100 delegenin katılımıyla ve tüm ülkelerin ortak görüşüyle bir tanıma sahip olmuştur (<http://www.ekoturizmdernegi.org>). 2000'li yılların başlangıcı ile AB'ye paralel olarak Türkiye'de de ekoturizm kavramının popülerliği daha da artmış, ekoturizm kavramının geliştirilmesi ve hatta ekoturizm anlayışının benimsenmesi için birçok sivil toplum kuruluşu (Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği, Küre Dağları Ekoturizm Derneği, Ekoturizm Grubu vs.) kurulmuştur.

Çalışma yazın taraması yapılarak hazırlanmıştır. Ekoturizm konusu üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların coğrafya ana bilim dalı içerisindeki payının ortaya çıkarılacak olmasının, çalışmaya özgün bir nitelik kazandıracağı söylenebilir.

2. EKOTURİZM KAVRAMI VE KAPSAMI

Ekoturizm, turizmde hızla gelişen bir turizm çeşidi olarak dikkat çekmektedir. Uluslararası talebin yapısında görülen değişiklikler, eğitim seviyesinin artması ve çevrenin korunmasına yönelik duyarlılığın artışı bilinçli ekoturizm seyahatlerine olan talebi artırmaktadır.

Çeşitli kaynaklarda bazen farklı, çoğu kez de benzeşen tanımlamaları yapılan ekoturizm; doğal ve kültürel miras konulu, ziyaretçi ve yerel halkın menfaatlerini gözeten, korumacı ve eğitsel, sürdürülebilir turizm faaliyetleridir. Bu tanımın da vurguladığı gibi ekoturizmin belli özellikleri vardır. Bu özellikleri şu şekilde maddelemek mümkündür (Kuter ve Ünal, 2009);

Turistlerin temel motivasyonunun; doğal alanlarda yaygın olan geleneksel kültürlerin yanında, doğayı gözlemlemek ve doğanın değerini bilmek olduğu tüm doğa temelli turizm çeşitleridir.

Eğitim ve yorumlama özellikleri içerir.

Genellikle, uzman ve küçük, yerel işletme sahipleri tarafından küçük gruplar için düzenlenmiştir. Farklı büyüklüklerdeki yabancı tur operatörleri de genellikle küçük gruplar için ekoturizm turları düzenlemekte, işletmekte ve/veya pazarlamaktadırlar

Doğal ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltır

Doğal alanların korunmasını; ev sahibi toplumlar, kuruluşlar ve koruma amacıyla doğal alanları yöneten yetkililer için ekonomik faydalar yaratması- yerel halk için alternatif istihdam ve gelir olanakları sağlaması- hem yerel halk hem de turistler arasında, doğal ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik bilincin artırılmasını sağlaması açısından destekler. Bugün de geçerliliği olan ve korunan ve çevresel açıdan yönetilen alanlardaki ekoturizmin özellikleri ise şu şekilde listelenebilir;

Ekoturizm, pozitif çevre ahlakını ve katılımcılarına çevreye duyarlı bilinçli davranışları teşvik etmeli.

Ekoturizm, doğal kaynakları tahrip etmez ya da doğal çevre sürecine müdahale etmez.

Ekoturizm, dışsal değerlerden ziyade içsel değerlere yoğunlaşır. İmkanlar ve hizmetler asla kendi içlerinde cazip hale gelmezler.

Ekoturizm, felsefede eş merkezilikten daha ziyade canlı merkezcidir.

Ekoturist çevrenin kendi koşullarını kabul eder, çevrenin kendi rahatlığı için değiştirilmesini beklemez.

Ekoturizm, yaban hayatı ve doğal çevreye fayda sağlamalıdır. Çevre ve ekolojik fonksiyonlar esasen turizm tarafından rahatsız edilmeden korunur.

Ekoturizm, doğal çevreyle ilgili ilk elden tecrübe kazandırır. Filmler ve hayvanat bahçeleri ekoturizm açısından deneyim oluşturmazlar.

Ekoturizm, fiziksel başarı veya macera arayışından çok eğitim ve/veya hayranlık kriterleri ile ölçülen bir memnuniyet beklentisine sahiptir.

Ekoturizmin, yüksek bilgi ve tecrübeye dayanan boyutu vardır. Bugün doğal alanlarda yapılan çoğu turizm türü ekoturizm olmadığı gibi sürdürülebilir de değildir. Ekoturizm koruma, eğitim, ziyaretçi sorumluluğu ve aktif halk katılımı özelliği ile doğa turizminden ayrılmaktadır.

2.1. Ekoturizmin Amaçları / İlkeleri

Ekoturizmde temel amaç çevreye verilecek zararın en asgari düzeyde olmasıdır. Ekoturizm faaliyetlerinin yıl boyu yapılabileceği bölgelerde turist sayısının bölgeye zarar vermeyecek yeter sayıda olması doğal çevreye yapılan olumsuz etkiyi azaltmasına alanın aşırı tahribata uğramamasına imkân sağlayabilmektedir.

WTO'ya göre ekoturizmin amaçları (Kuter ve Ünal, 2009);

Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği tahribatın en alt düzeye indirilmesi

Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi

Turizmin yerel halkın ihtiyaçlarının karşılaman, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması

Koruma kapsamındaki (doğal ve sosyokültürel) alanların yönetimi için kaynak ayrılması

Turizmin negatif etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme programlarının desteklenmesi

Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin temini

Turizmin gelişiminin yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini arttıracak şekilde gelişmesinin temini

Çevreyle uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan turizmin alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesidir.

Dünya Turizm Örgütü'nce saptanan ekoturizmin uygulanmasına yönelik ilkeler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği zararın en alt düzeye indirilmesi,

Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,

Turizmin yerel halkın gereksinimlerini karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,

Koruma kapsamındaki (doğal ve geleneksel sosyo-kültürel alanların) alanların yönetimi için kaynak ayrılması,

Turizmin olumsuz etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyokültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli izleme ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,

Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin sağlanması,

Turizm gelişiminin, yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini arttıracak şekilde gerçekleştirilmesinin özendirilmesi,

Çevreye uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve doğa yaşamını koruyan turizm alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesidir (Şen, 2010:83-84).

Marques (2000)'e göre ekoturizmin; çevresel korumayı teşvik etmek, açıklayıcı eğitici deneyimleri teşvik etmek, yerel halk katılımını sağlamak ve kazançlı işletme niteliğinde olmak gibi dört temel ilkesi vardır. TIES (1990)'e göre ekoturizm aktivitesine katılanların aşağıdaki ekoturizm ilkelerini yerine getirmeleri gerekmektedir:

- Etkileri en aza indirmek,
- Çevresel ve kültürel bilinç ve saygı oluşturmak,
- Hem ziyaretçiler hem de ev sahipleri (yerel halk) için olumlu deneyimler sağlamak,
- Koruma için doğrudan mali faydalar sağlamak,
- Yerel halka mali faydalar ve yetkilendirme sağlamak,
- Ev sahibi ülkelerin politik, çevresel ve sosyal şartlarına olan duyarlılığı arttırmaktır (Aktaran: Kuter ve Ünal, 2009:150).

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırma kapsamında anahtar kelimelerle taranan lisansüstü tezlerle ilişkin ulaşılan verilere ve bu verilerin yorumlanması yer almaktadır.

<u>Tür</u>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
Yüksek Lisans (n)	4	3	1	2	5	6	7	5	12	11	11	67
Doktora (n)	1	1	2	1	2	1	0	1	2	0	2	13

Tablo1. Ekoturizm Konusundaki Tezlerin Yayınlandığı Yıllara ve Türlerine İlişkin Dağılım.

Ekoturizm konusunda hazırlanmış tezlerin hangi yıllarda yayınlandığına ilişkin bilgilere göre, literatürde ilk kez Hector Ceballos Lascurain tarafından kullanıldığı anlaşılan (Korkmaz ve Tolunay, 2002) ekoturizm kavramının Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında araştırma alanı olarak belirlenmesi 2000 yılında başlamıştır. Lisansüstü tezlerde genel olarak yüksek lisans tezlerinin sayısı doktora tezlerinden fazladır.

2010-2020 yıllarına bakıldığında 80 adet lisansüstü tez yazıldığı, bunların büyük çoğunluğunun son 3 yılda hazırlandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu tezlerden 67 tanesi yüksek lisans, 13 tanesi ise doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere, yüksek lisans tezlerinde 2017 yılı itibariyle iki kat artış olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle 2018 yılının en fazla lisansüstü çalışmaların tamamlandığı yıl olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Doktora tezlerinin ise, aynı seyrinde devam ettiği dikkat çekmektedir. 2016 ile 2019 yıllarında doktora tezi hazırlanmamıştır.

Sıra	Üniversite	n	%	Sıra	Üniversite	n	%
<u>1</u>	Adnan Menderes Üniversitesi	1	1,25%	<u>18</u>	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	14	17,50%
<u>2</u>	Afyon Kocatepe Üniversitesi	2	2,50%	<u>19</u>	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	4	5%
<u>3</u>	Akdeniz Üniversitesi	1	1,25%	<u>20</u>	Karabük Üniversitesi	2	2,50%
<u>4</u>	Artvin Çoruh Üniversitesi	1	1,25%	<u>21</u>	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	1,25%
<u>5</u>	Atatürk Üniversitesi	7	8,75%	<u>22</u>	Kastamonu Üniversitesi	4	5%
<u>6</u>	Atılım Üniversitesi	1	1,25%	<u>23</u>	Mersin Üniversitesi	1	1,25%
<u>7</u>	Balıkesir Üniversitesi	2	2,50%	<u>24</u>	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	1,25%
<u>8</u>	Bartın Üniversitesi	1	1,25%	<u>25</u>	Namık Kemal Üniversitesi	2	2,50%

9	Bingöl Üniversitesi	1	1,25%	26	Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	3,75%
10	Bozok Üniversitesi	1	1,25%	27	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	3	3,75%
11	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3	3,75%	28	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1	1,25%
12	Dokuz Eylül Üniversitesi	2	2,50%	29	Selçuk Üniversitesi	2	2,50%
13	Düzce Üniversitesi	4	5%	30	Süleyman Demirel Üniversitesi	4	5%
14	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2	2,50%	31	Yaşar Üniversitesi	1	1,25%
15	Gazi Üniversitesi	1	1,25%	32	Yıldız Teknik Üniversitesi	1	1,25%
16	Gümüşhane Üniversitesi	1	1,25%	33	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2	2,50%
17	İstanbul Üniversitesi	3	3,75%				

Tablo 2. Ekoturizm Konusunda Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı.

Türkiye’de ekoturizm konusundaki tezlerin 33 farklı üniversitede hazırlandığı görülmektedir. Buna göre; 2010-2020 yılları arasında Türkiye’deki Yükseköğretim kurumları arasında ekoturizm ile ilgili en fazla lisansüstü tezin İzmir Katip Çelebi Üniversitesi’nde hazırlandığı görülmektedir. 10 yıllık süreçte hazırlanan toplam 80 tezin %17,50’si (14 tez) bu üniversitede hazırlanmıştır. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi’ni %8,75’lik (7 tez) oranla Atatürk Üniversitesi, %5 (4 tez) oran ile Süleyman Demirel Üniversitesi, %5 (4 tez) oran ile Kastamonu Üniversitesi, %5 (4 tez) oran ile Kahramanmaraş Üniversitesi, %5 (4 tez) oran ile Düzce Üniversitesi takip etmektedir.

Hazırlanan tezler arasında en fazla sayıya sahip olan İzmir Katip Çelebi Üniversitesi’nin oranı diğer üniversitelere oranla dikkat çekmektedir. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi’nde Ekoturizm ana bilim dalının olması bu durumla doğru orantılıdır denilebilir.

Sıra	ABD	n	%
1	Coğrafya	10	12,5%
2	Turizm	1	1,25%
3	Çevre Bilimleri	3	3,75%
4	Ekoturizm	13	16,25%
5	Sürdürülebilir Tarım ve Tabii Bitki Kaynakları	1	1,25%
6	İşletme	6	7,5%
7	Kamu Yönetimi	1	1,25%
8	Turizm ve Otel İşletmeciliği	18	22,5%
9	Orman Mühendisliği	6	7,5%
10	Peyzaj Mimarlığı	16	20%

11	Şehir ve Bölge Planlama	1	1,25%
12	Tarım Ekonomisi	1	1,25%
13	Türk Halk Bilimi	1	1,25%
14	Toprak Bilimi ve Bitki Besleme	1	1,25%
15	Biyomühendislik	1	1,25%
	Toplam	80	

Tablo 3. Ekoturizm Konusunda Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin A.B.D'na Göre Dağılımı.

Ekoturizm kavramının, literatür incelendiğinde pek çok bilim dalı tarafından araştırma alanı olarak seçilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmadaki lisansüstü tezlerin hazırlandığı ana bilim dallarına ilişkin bilgiler incelendiğinde; Türkiye’de 33 üniversiteden 15 farklı ana bilim dalında ekoturizm konusunda çalışmalar yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablodan anlaşıldığı üzere, Turizm, Sürdürülebilir Tarım ve Tabii Bitki Kaynakları, Kamu Yönetimi, Şehir ve Bölge Planlama, Tarım Ekonomisi, Türk Halk Bilimi, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme ve Biyomühendislik ana bilim dallarında 1’er tane lisansüstü tez hazırlandığı görülmektedir.

Özellikle ekoturizm konusunun en fazla ilgi gördüğü ana bilim dalları, Turizm ve Otel İşletmeciliği (18), Peyzaj Mimarlığı (16), Ekoturizm (13) ve Coğrafya (10) ana bilim dalından oluşmaktadır.

İlk olarak 2000 yılında tamamlanan ekoturizm ile ilgili tezler, aradan geçen zaman zarfında gerekli dikkatleri üzerine çekmiş olmalı ki konuya ilgisi olan akademisyenler interdisipliner olan bu konunun aslında konudan ziyade bir bilim dalı olması gerektiğini düşünmüş ve ekoturizm ana bilim dalını kurmuşlardır. Ancak ilerleyen yıllarda ekoturizm ana bilim dalındaki tezlerin azaldığı söylenebilir. 2013-2014 yılında eğitime başlayan İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Ekoturizm Ana bilim dalı Ekoturizm Tezli İnterdisipliner lisansüstü programında hazırlanan tezlerin (%16,25) toplam tez sayısına oranı ile Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik (%22,5) ve Peyzaj Mimarlığı (%20) ana bilim dalında hazırlanan tezlerin oranının gerisinde kaldığı görülmektedir. Coğrafya ana bilim dalında hazırlanan tezlerin oranı ise (%12,5) toplam tezlerin içinde 4. sırada dikkat çekmektedir.

Orman Mühendisliği (6), İşletme (6), Çevre Bilimleri (3) söz konusu bu ana bilim dallarında hazırlanan lisansüstü tezler toplam tez sayının %18,75’sini oluşturmaktadır.

Sıra	Yöntem	n	%
1	Anket	41	51,25%
2	Görüşme	17	21,25%
3	Gözlem	5	6,25%
4	AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci)	2	2,5%
5	Biyotop Haritalama	1	1,25%
7	Arazi Çalışması	5	6,25%
8	SWOT Analizi	5	6,25%
9	Betimsel Analiz	2	2,5%
10	Sözel Analiz	1	1,25%
11	Literatür Taraması	1	1,25%

Tablo 4. Ekoturizm Konusunda Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin Yöntem İçeriğine Göre Dağılımı.

Ekoturizm konusunda hazırlanan lisansüstü tezlerin yöntem içeriğine göre dağılımına bakıldığında, 80 tezin %51,25'inde (41 adet) anket yöntemin kullanıldığı, %21,25'sinde (17) görüşme yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemlerin ardından en fazla kullanılan yöntemler ise, gözlem, arazi çalışması ve SWOT analizi yöntemleridir, söz konusu yöntemlerin, hazırlanan lisansüstü tezlerdeki toplam tez sayısının %18,75'ini oluşturmaktadır. Bulgulara göre, 2010-2020 yıllarını kapsayan ekoturizm konulu tezlerin çoğunda nitel araştırma yöntemleri kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci) yöntemini hem nitel hem nicel yöntemler içinde kabul ettiğimizden bu yöntemi ayrı tutarak, çalışmadaki tüm tezlerde kullanılan tek nicel yöntemin ise Biyotop Haritalama olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

İlk kez 80'li yıllarda ortaya çıkan ekoturizm kavramı günümüze kadar geçen süreç içinde birçok ülke tarafından daha da benimsenmiştir. Özellikle 2002 yılının Mayıs ayında Kanada'nın Quebec kentinde düzenlenen "Dünya Ekoturizm Zirvesi"nde 133 ülkeden gelen 1100 delegenin katılımıyla ve tüm ülkelerin ortak görüşüyle bir tanınma sahip olduğu 2000'li yılların başlangıcı ile AB'ye paralel olarak Türkiye'de de ekoturizm kavramının değeri artmıştır. 2000'li yıllardan bu yana çeşitli ana bilim dallarında tez konusu olan ekoturizmin 2010-2020 yılları içerisindeki konumunun tespitine yönelik yapılan bu araştırma öncelikle, ekoturizm kavramının adı ile paralellik arz eden ekoturizm ana bilim dalı içerisindeki payının düşünülenine aksine diğer bilim dallarına kıyasla en yüksek sayıda teze sahip ana bilim dalı olmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma ile 2010-2020 yıllarını kapsayan ekoturizm konulu tezler incelendiğinde, 80 adet lisansüstü tez yazıldığı, bunların büyük çoğunluğunun son 3 yılda hazırlandığı dikkat çekmektedir. Söz konusu tezlerin 67 tanesi yüksek lisans, 13 tanesi ise doktora tezi olarak toplam 33 farklı üniversitede, 15 farklı ana bilim dalında hazırlandığı ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma bulgularından anlaşıldığı üzere, doktora tezlerinin yüksek lisans tezlerine kıyasla daha az olduğu sonucu çıkmaktadır. Bunun nedenleri arasında gerek doktora eğitim süresinin uzun olması gerekse doktora tezi çalışmalarının bireyin yüksek lisans çalışma alanı ile paralellik arz etmesi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla gelecek yıllarda ekoturizm ile ilgili hazırlanmış doktora tezlerinin sayısında artış olacağını tahmin etmek zor olmayacaktır.

Ekoturizm ile ilgili hazırlanan tezlerin ilgili enstitülerine bağlı bulunan çeşitli ana bilim dalları aracılığıyla Biyomühendislikten Türk Halk Bilimi'ne kadar 15 farklı disiplin içerisinde ekoturizm konusunun çalışma alanları içerisine girdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'deki Yükseköğretim kurumları arasında ekoturizm ile ilgili en fazla lisansüstü tez, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. 10 yıllık süreçte hazırlanan toplam 80 tezin %11,2'si (14 tez) bu üniversitede hazırlanmıştır. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi'ni %6,4'lük (8 tez) oranla Atatürk Üniversitesi, %4,0 (5 tez) oran ile Süleyman Demirel Üniversitesi, %3,2 (4 tez) oran ile Kastamonu Üniversitesi, %3,2 (4 tez) oran ile Kahramanmaraş Üniversitesi, %3,2 (4 tez) oran ile Düzce Üniversitesi takip etmektedir.

Özellikle ekoturizm konusunun en fazla ilgi gördüğü ana bilim dallarının, Turizm ve Otel İşletmeciliği (18), Peyzaj Mimarlığı (16), Ekoturizm (13) ve Coğrafya (10) ana bilim dalı olduğu sonucuna varılmıştır. Turizm ve Otel İşletmeciliği ve Peyzaj Mimarlığı ana bilim dalında ekoturizm konusunda daha fazla çalışmalar yapılmasının en temel nedenleri arasında ekoturizm kavramının sürdürülebilirlik ve çevre duyarlılığı kavramlarını içerisinde barındırması olarak gösterilebilir. Ekoturizm ana bilim dalı, hangi yıllar içinde olursa olsun ekoturizm konusunda çalışmaların oranları değişmekle beraber hep var olacağı anlamına gelmektedir.

Coğrafya ana bilim dalının ise, çalışmadaki tezlere göre diğer ana bilim dalları içerisinde 4. sırada gelmesi ekoturizm konusunun coğrafyadan bağımsız, ilgisinin bulunmadığının düşünülmemeyeceğini de göstermektedir. Ekosistemlerin korunmasını sağlayan ekoturizmin doğaya yönelik olması bu kavramın "doğa turizmi, doğa-temelli veya doğa-odaklı turizm, yaban hayatı turizmi, macera turizmi, yeşil turizm, alternatif turizm, sürdürülebilir turizm, uygun turizm, doğa tatili, bilinçli turizm, araştırma/inceleme turizmi, bilimsel turizm, kültür turizmi, düşük etkili turizm, agro-turizm, kırsal turizm ve yumuşak turizm" olarak değerlendirilmesi, her açıdan coğrafya ana bilim dalında gerek turizm coğrafyasında gerek kültür

coğrafyasında karşılığının olduğu sonucuna varmaktadır. Bu terimler eş anlamlı değildir, sadece bazı genel içerikleri paylaşmaktadır. Turizm ve doğayla ilgili hemen hemen her aktivite, ayırım gözetmeksizin uygulandığında her terimden ekoturizmi oluşturacak bir şeyler yakalanabileceği de varsayılabilmektedir.

Araştırmadaki toplam 80 tezin %50,8'inde (41 adet) anket yöntemi, %13,6'sında (17) görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemlerin ardından en fazla kullanılan yöntemler ise, gözlem, arazi çalışması ve SWOT analizi yöntemleridir, söz konusu yöntemlerin, hazırlanan lisansüstü tezlerdeki toplam tez sayının %12'sini oluşturmaktadır. Bulgulara göre, 2010-2020 yıllarını kapsayan ekoturizm konulu tezlerin çoğunda nitel araştırma yöntemleri kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak; çalışma ile elde edilen veriler ışığında disiplinlerarası bir incelemeye konu olan ekoturizm konusunun yine farklı disiplinler içinde ancak doktora düzeyindeki tezlerde daha fazla çalışılması gerektiği konusuna önem verilmelidir.

Ayrıca araştırma kapsamındaki tezlerde kullanılan yöntemlerden ayrı, farklı yöntemlerle de incelenen ekoturizm konulu lisansüstü tezlerin artırılması gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ardahanlıoğlu, Z.R., (2014), Fethiye-Göcek Özel Çevre Koruma Bölgesi'ndeki Alan Kullanım Değişimlerinin Ekolojik Planlama Kapsamında Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.
- Boo, E. (1990). *Ecotourism- The Potentials and Pitfalls* (Vol. 1). Lancaster: Wickersham Printing Company.
- Bozok, D., Kılıç, S. N., Özdemir, S. S. (2017). Turizm Literatüründe Kırsal Turizmin Bibliyometrik Analizi. *Journal of Human Sciences*, 14(1): 187-202.
- Kuter, N.; ÜNAL, H. E., (2009), "Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri". Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 9 (2), ss. 146-156.
- Matthews, E. J. (2002). *Ecotourism: Are current practices delivering desired outcomes? A comparative case study analysis*, Doctoral dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Özgüç, N., (2011), *Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler* Çantay kitabevi, İstanbul.
- Umut, A. L. & Tonta, Y. (2004). Atıf analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü tezlerinde atıf yapılan kaynaklar. *Bilgi Dünyası*, 5(1): 19-47.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>, (E.T.: 07.04.2021).
- <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz>, (E.T.:07.04.2021).